Dobrovolníkem na misii ve válčící Africe

V březnu roku 2015 vyšla Vojtěchu Bílému a novinářce Aleně Scheinostové v nakladatelství Portál prvotina s názvem *Když padají manga*. Publikace líčí Bílého desetiměsíční pobyt v letech 2013–2014 coby dobrovolníka, učitele v karmelitánské misii ve Středoafrické republice, a to v období konfliktu mezi povstaleckými rebely – Sélékou a milicí z domobrany – Antibalakou. Na prezentaci díla v Městské knihovně v Praze byli přítomni oba autoři, Lída Böhmová (zakladatelka o. p. s. SIRIRI), šéfredaktor *Portálu* Martin Bedřich, návštěvníci a manga. S Bílým jsem měla možnost krátce pohovořit.

Titul *Když padají manga* je tvořen různými dokumenty: především rozhovorem novinářky Aleny Scheinostové s vámi, vašimi zápisky, emaily, skypovou komunikací, přepisem blogu. Čí je to vlastně knížka?

Psali jsme ji společně s Alenou Scheinostovou. Přišel jsem s příběhem a Alena mi pomáhala publikaci vytvářet. Je profesionálkou, problematice SAR rozumí. Nechtěl jsem udělat knihu formou deníkového zápisku, jak jsem 1. září nasedl do letadla a odletěl do SAR, to by opravdu v dnešní době nikoho nezaujalo. Ve chvíli, kdy se vypráví příběh ve vzpomínkách, ztrácí na autentičnosti. Snažili jsme se tedy vytvořit formát srozumitelný, čtivý a zároveň živý. Měl jsem k dispozici tisícovku stran skypové konverzace s Lídou Böhmovou, jíž jsem útržkovitě popisoval, co se tehdy dělo. Pak jsme hledali v zajímavém a čtivém blogu otce Aurelia. S Alenou jsme se naživo viděli jen párkrát, ale báječně si rozumíme. Nepohybuji se v Česku, když jsem v létě roku 2014 (tedy o prázdninách po mém návratu ze SAR) začal psát knížku, krátce nato jsem odjel do Skotska studovat psychologii. Vše jsme řešili online. Alena mi pokládala otázky, já se na ně snažil po mailu odpovědět, ona je pak přepisovala, přebírala a opravovala. Po nocích jsme si skypovali, utvářeli *Když padají manga*.

Je dílo oslavou nových médií?

V podstatě ano, ale nejsem jejich velkým příznivcem. Facebook jsem si po donucení založil až v lednu letošního roku. Moc mě to netěší, ale řekněme, že bez nich by publikace určitě nevznikla.

Píšete, že jste byl během konfliktu pro česká média exkluzivním zdrojem. Přesto vás kontaktovali hlavně novináři z BBC. Čím si to vysvětlujete?

BBC má trochu jiné možnosti, přitom nejde jen o větší rozpočet, její mediální záběr je celosvětový. Novináři s námi kromě telefonického kontaktu strávili několik dní, točili záznamy, provázel jsem je. Ač nebyl tamější konflikt rozhodně bezvýznamnou potyčkou uprostřed Afriky, čeští žurnalisté stav v SAR téměř nekomentují. Pokud o něm informují, tak velmi zkresleně, skoro až bulvárně, asi takto: „Ve Středoafrické republice bylo zabito šest slonů v parku." Nikdo se nebaví o tom, kolik lidí ten den zemřelo, proč došlo k jejich vyhlazení, jelikož to samozřejmě bylo v situaci, kdy Séléka převzala moc a ochránci parku museli utéct. O Středoafrické republice se v českých sdělovacích prostředcích začalo mluvit velmi pozdě – až v momentě, kdy se v zahraničním zpravodajství objevovalo v souvislosti se SAR v hlavních titulcích slovní spojení „hrozí genocida". Skrze organizaci SIRIRI jsem se českým médiím celou dobu většinou neúspěšně nabízel, ale novináři mne oslovili až ve chvíli, kdy mě objevila BBC.

Zmínil jste, že francouzský generál Soriano veřejně slíbil, že se o pořádek v Bozoum postará, a za dvě hodiny po tomto prohlášení odjel.

Potřebovali jsme pomoc zvenčí a podařilo se nám vytvořit tlak přes kontakty na velvyslanectví Francouzské republiky, v Evropské unii, na ministerstvu zahraničí. Francouzští vojáci přijeli za pět minut dvanáct, na misii se ukázal velitel operace Sangaris – velké francouzské intervence v SAR – generál Soriano. Když byly zapnuté kamery BFM TV a armádního zpravodajství, tak prohlašoval, že je na čase odzbrojit nekontrolovatelné složky v Bozoum a nastolit pořádek. Představil plán, navštívil svoje jednotky a odletěl. Dva dny nato se francouzské vojsko sbalilo a odjelo. Soriano naši situaci zásadně zhoršil. Oficiální autorita mohla situaci změnit, místo toho se vojáci stáhli a rebelové ze Séléky se cítili nedotknutelní, sebevědomí, pro nás tím více nebezpeční.

Takže tlak na média a ostatní instituce vedl nakonec k negativnímu vyústění situace?

Média označila konflikt za muslimsko-křesťanský. Arabů, původem ze severu, žijících v SAR po generace, je zhruba patnáct procent. Původní většinové středoafrické obyvatelstvo jsou převážně animisté nebo křesťané. Tyto komunity vedle sebe žily bez větších problémů. Séléka je tvořena žoldáky ze severu (Čadu a Súdánu), lidmi určitého etnika, lidově je nazýváme Arabové, kulturně a nábožensky jsou to muslimové. Nejednali ve jménu Alláha, všichni jeli v drogách, velmi intenzivně pili. Předváděli naprosto primitivní formu barbarství a zločinectví v touze po moci a penězích. Séléka po vstupu do země začala utlačovat původní středoafrické obyvatelstvo, na minoritě Arabů se nedopouštěla tak velkých zločinů. Segregativní přístup vytvořil tlaky mezi skupinami: původní středoafričtí zemědělci se postupem času začali bránit a vznikla Antibalaka. Násilí mezi dvěma skupinami také díky mediálnímu příspěvku přerostlo v konflikt mezi křesťany a muslimy.

Dále je v SAR kmen M´Bororo…

Jsou to kočovní pastevci, kulturně a etnicky patří k severní Africe. Média je hodila do jednoho pytle se Sélékou a Araby, vznikl z toho etnický problém. Nenávist Antibalaky byla přitom v první fázi zaměřena výhradně na Séléku.

Na misii bylo zakázáno držet zbraň. Bál jste se někdy o svou bezpečnost?

Samozřejmě, báli jsme se všichni. Mnohokrát byl útok na misii vyloženě na spadnutí, Séléka nás chtěla všechny pozabíjet. Vybuchla raketa, kulky nám svištěly nad hlavou. Měl jsem malé srdíčko, nebyl to ale takový strach, aby mi nedovolil fungovat. Jelikož tam bylo v krušných chvílích šest tisíc uprchlíků, potřebovali naši pozornost a podporu.

Jak jste zvládal moment, kdy jste se stal z učitele francouzštiny, religionistiky, biologie a tělocviku dobrovolníkem poskytujícím péči uprchlíkům na misii?

Na rozdíl od role učitele jsem na novou roli nebyl připraven. Nejdříve jsem pomáhal jedné františkánské sestře ošetřovat nemocné. Pak jsem distribuoval potraviny. Za nejvíc přínosné považuji, že jsem tam byl, hrál si a pravidelně mluvil s dětmi. Snažil jsem se vytvořit dobrou atmosféru, což lidé velmi ocenili.

Pomohl jste dívkám, jež dostaly záchvat na vaší hodině v bozoumské škole. Zúročíte tuto zkušenost nyní při studiu psychologie ve skotském Aberdeenu?

Neměl jsem znalosti ani kvalifikaci k tomu, abych v SAR dělal terapie. Používal jsem selský rozum. Děti jsem se snažil doprovázet, jejich problémy jsem konzultoval se specialisty. Šlo o .v oboru psychologie nedocenitelný sebezkušenostní zážitek.

Muselo se vám ulevit, když Africká unie vyprovodila Séléku do Čadské republiky, poté co ji odzbrojila.

Africká unie spolu s čadskou armádou přijela a učinila jeden z mnoha odsunů, jež tehdy v SAR probíhaly. Na jednu stranu to byl velmi radostný moment, podařilo se odstranit aktuální problém: Séléka byla přemístěna pryč. Spolu s ní ale byla organizovaně donucena odjet celá muslimská komunita v Bozoum, tedy něco mezi dvěma až třemi tisíci lidmi z celkového počtu zhruba dvaceti tisíc obyvatel městečka. Mezi nimi byli mí žáci, kamarádi, známí, nebyl to rozhodně důvod k oslavám. Na druhou stranu to byla velká prohra pro SAR a mezinárodní společenství, které nechalo situaci dojít tak daleko, že nezbývalo jiné řešení než takto ochránit minoritu ve velkém nebezpečí. Byla ohrožována právě Antibalakou a většinou středoafrického obyvatelstva.

Konflikt ale dál pokračoval. Popsal jste, že Antibalaka převzala stanoviště po Séléce.

Pro Antibalaku jsme měli zpočátku pochopení, bojovala za dobrou věc. Byla v beznadějné situaci, intenzivně šikanovaná. Vzala zbraně a začala se bránit. Násilí eskalovalo a došlo k odsunu Séléky a muslimů. V tu chvíli řádění Antibalaky a její opojení mocí přerostlo v další formu rebelie, začala vypalovat a vykrádat opuštěné obchody muslimů a mešity, pronásledovat zbylé muslimy čekající na další odsun. Snaha pomoci bezbrannému obyvatelstvu se pak otočila proti nám. V září 2013 jsem přijížděl z hlavního města Banguí do Bozoum, po cestě jsem přejížděl asi dvanáct checkpointů či bariér ozbrojenců ze Séléky. Když jsem jel zpátky, na stejné cestě bylo jedenáct bariér Antibalaky.

Jak vlastně vznikl název publikace *Když padají manga*?

Ve chvíli, kdy největší konflikt odezněl, ačkoliv v podstatě přetrvává dodnes, situace tam není nijak zásadně utišená, obnovili jsme výuku a začali trochu fungovat. Boje se velmi podepisovaly na mých žácích. V dubnu, kdy v Bozoum dozrávala manga, začala padat ze stromů. Když narazila na plechovou střechu školy, udělalo to obrovskou ránu. Byla identická s výstřelem z kalašnikovů. V tu chvíli žáci ve třídě strnuli nebo sebou škubli a schovali se pod lavici. Byl to přirozený reflex, tak vznikl název naší prvotiny.

Připravila Ester Gerová

Ukázku z knihy *Když padají manga* nabízí nakladatelství *Portál* na svých stránkách, konkrétně na tomto odkazu: http://obchod.portal.cz/kdyz-padaji-manga/?tab=2

Vojtěch Bílý (*1993) studoval Církevní gymnázium Plzeň, v kvintě přestoupil na Lycée Carnot ve francouzském Dijonu, jež v roce 2013 zakončil maturitou. Během studia začal spolupracovat s českou obecně prospěšnou společností SIRIRI, která se snaží pomáhat